

УВОД

Развитието на човешките ресурси неусетно и категорично стана условие за успешна икономическа, социална и житейска адаптация. Това обяснява важноста на въпросите, които се отнасят и са свързани с това развитие. На преден план излезе значимостта на уменията, способностите, компетенциите и може би най-важното – мотивацията за приложението им в целенасочена дейност. Образованието и обучението получиха нова оценка и сякаш най-сетне се изкачиха на заслужено място сред приоритетите на политиката, заедно с чисто икономическите и социални инструменти. Човешкият капитал, в качеството си на основен капитал в Икономиката на знанието, е изправен пред най-голямото предизвикателство за оцеляването си – необходимостта да променя непрекъснато капацитета, знанията и уменията си, за да се адаптира и да оцелее икономически и социално.

2020 г. ще остане в историята белязана със знака на пандемия. Явленията в икономическия живот, на които ставаме свидетели всеки ден, са неочаквани и непредвидими, защото са резултат от непредсказуемо събитие. Ефектите – безработица, срив на здравните системи, нови работни места, изчезване на цели професии, онлайн среда на работа и обучение, дигитална икономика. Всичко това – реализирано в рамките на много кратък времеви период – доведе до необходимостта от пълна мобилизация на всички налични ресурси в името на оцеляването. Прогнозите са за много сериозна рецесия на Световната икономика в следващите няколко години. Един поглед назад показва, че всъщност случващото се не е чак толкова непредвидимо фактологично – в последните 20 години усилено се говореше за твърде бърз технологичен растеж, твърде агресивна дигитализация, твърде силно

Вмешателство на човека в природата. Твърде много условия на средата, към които човек трябва да се приспособява.

Съвременният свят се озова пред необходимостта от нов еволюционен скок, за който са необходими нови знания и умения, единственият инструмент за натрупването на които е ученето. Стременията са високи, но основата е хлъзгава – натрупаните проблеми са твърде тежки и товарът на демотивацията, липсата на интерес към обучението, инерцията на живеенето ден за ден, пречи този скок да бъде достатъчно силен. Така че смяната на визията, ценностите и нагласите е критично необходима, а ролята на държавните стратегии за насърчаване и подкрепа на образованието и обучението като най-важни фактори и условия за развитието на човешките ресурси – решаваща. Колкото и да е добра визията за политика, тя би била обречена на неуспех, ако подцени влиянието на потребностите, стременията, очакванията, валентността. Ако negliжира мотивацията, крайният неуспех е почти сигурен.

Фокусът в настоящата разработка е насочен към мотивацията за учене като категория, определяща важните за това изследване процеси – образованието, обучението, ученето, които имат решаващо значение за развитието на човешките ресурси.

Основна цел на настоящия монографичен труд е да се проучат, селектират и систематизират съществени характеристики на развитието на човешките ресурси и мотивацията за учене, като основа за анализ на динамиката на актуални процеси и да се формулират препоръки за усъвършенстване и актуализиране на стратегиите и политиките в областта на образованието и обучението. Изходните позиции, от които се постига поставената цел отразяват възприетата изследователска теза: в контекста на съвременната динамика в развитието на човешките ресурси в България, съпроводена

както с положителни промени в образователната структура на населението, така и с намаляване на относителния дял на лицата, участващи в образование и обучение, съществуват възможности за повишаване на мотивацията за учене чрез усъвършенстване и актуализиране на стратегиите и политиките в областта на образованието и обучението.

Постигането на формулираната изследователска цел изисква решаването на конкретни задачи:

- ✓ Да се проучат и систематизират теоретични концепции за същностните характеристики на развитието на човешките ресурси и мотивацията за учене.
- ✓ Да се аргументира актуалността на мотивацията за учене и значимостта на концепцията в национален и световен мащаб, като се проучат и представят резултати от емпирични изследвания в областта.
- ✓ Да се направи анализ на мотивацията за учене на базата на конкретен обект в областта на висшето образование.
- ✓ Да се анализират ключови за развитието на човешките ресурси показатели: участие в образование и обучение на населението на възраст над 18 г. (Евростат); образователна структура на населението на възраст 25 – 64 г. (Евростат); индекс на човешко развитие (ООН), индекс на човешки капитал (Световна банка) и на тази база да се изведат актуалните проблеми.
- ✓ Да се проучат и систематизират политики и стратегии в областта на образованието и обучението като ключови инструменти за усъвършенстване и развитие на човешките ресурси и човешкият капитал.
- ✓ Да се очертаят насоки за развитие в областта на образованието, обучението и ученето, на основата на анализирани и идентифицирани дефицити в изпълнението на

планирани дейности в анализирани стратегически документи в изследваната област: Стратегия за развитие на висшето образование, Национална стратегия за учене през целия живот и Стратегия за развитие на професионалното образование и обучение.

За целите на изследването е приложен интердисциплинарен подход и са използвани традиционни научно-изследователски методи – анализ, синтез, сравнение по отношение на теорията и практиката на изследваната област. В процеса на монографичното изследване се използват разнообразни информационни източници, които условно се систематизират в няколко основни групи. Първата група обхваща информационни източници от база данни на Евростат за статистиката на ученето през целия живот – Наблюдение на работната сила (Labour Force Survey (LFS) и Изследване на образованието и обучението на възрастни (Adult Education Survey (AES); Индексът на човешкото развитие (Human Development Index – HDI); Индекс на човешки капитал (The Human Capital Index – HCI). Втората група обхваща резултати от авторово емпирично проучване с акцент върху мотивацията за учене, което е фокусирано върху студенти. Третата група информационни източници са резултатите от проведени емпирични проучвания (в България и в други страни) в областта на развитието на човешките ресурси и мотивацията за учене, които се анализират в контекста на целите на монографичния труд.

В процеса на монографичното изследване са възприети редица ограничения (свързани както с теоретико-методологическите аспекти така и със обхвата на използваната информационна база), които се систематизират в следните направления:

- ✓ Сложната и комплексна същност на ключовите за монографичния труд категории – мотивация за учене и развитие на човешките ресурси, е предмет на нарастващ

изследователски интерес и публикации, обхващащи разнообразни дефиниции, чието детайлно проследяване е извън целите на изследването. Мотивацията за учене е изключително сложна категория и е практически невъзможно темата да бъде изчерпана изцяло. Някои аспекти на засегнатите проблеми ще бъдат предмет на бъдещо изследване.

- ✓ В контекста на изключително обширния обхват и сложна структура на обучавани лица (вкл. по компоненти и по степени на системата за образование и обучение) в емпиричните проучвания на мотивацията за учене, представени в монографичния труд, фокусът е върху обучавани в системата на висшето образование.
- ✓ Политиката на България в областта на образованието и обучението се съпровожда със значителен обем от утвърдени стратегически документи, които не могат да бъдат изчерпателно обхванати и анализирани. В разработката е поставен акцент върху няколко стратегии, свързани с професионалното образование и обучение, висшето образование и ученето през целия живот.